

כי בעל החצר — כשהירשהו להכניס את פירותיו לחצירו — הקנה לו מקום בחצירו, (1) ושן ברשות הניזק חייבת.

אבל אם הכניסן "שלא ברשות" בעל החצר, הוא לא כמו שן ברשות הרבים, ושן ברשות הרבים, פטורה.

תא שמע, שקבלת שמירה גמורה היא מצידו של בעל החצר, מהא דתניא:

הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ובא שור ממקום אחר ונגח, פטור מלשלם את דמי השור, ומיד תבאר הגמרא, מי פטור. ואם הכנים ברשות, חייב.

והרי מאן "פטור" ומאן "חייב", וכי לא פטור בעל הצר, וחייב בעל הצר?! הרי מוכח שבעל החצר מקבל עליו שמירה גמורה, ואפילו מגורמים חיצוניים.

ומשנינן: לא כאשר פירשת, אלא פטור בעל השור שנגח, וחייב בעל השור שנגח משום "קרן".

ומקשינן עלה: אי הכי, מאי "ברשות", ומאי "שלא ברשות", כלומר: מה טעם החילוק בין ברשות לשלא ברשות, והרי בנוקי "קרן" אנו עוסקים, שאפילו ברשות הרבים חייב בעל השור?!?

ואם הכנים ברשות, חייב לשלם את דמי הפירות.

והרי מאן "פטור" ומאן "חייב", למי נתכוין התנא שהוא פטור כשהיה זה שלא ברשות, וחייב כשהיה זה ברשות, וכי לא פטור בעל הצר, וחייב בעל הצר?! (10)

הרי למדנו שמקבל בעל החצר על עצמו שמירה גמורה ואפילו מגורמים חיצוניים, ולא דוקא מממונו שלו.

אמרי בני הישיבה:

לא כאשר פירשת, אלא: פטור בעל השור מדמי הפירות, וחייב בעל השור בדמיהן משום שהזיקם ב"שן".

ומקשינן עלה: ואי כדברך, שהנידון הוא על בעל השור אם כן: מאי ברשות, ומאי שלא ברשות?!?

א-ממ

כלומר: מה טעם החילוק בין אם הכניס בעל הפירות את פירותיו ברשות בעל החצר, לבין אם היה זה שלא ברשות בעל החצר; וכי מה איכפת לו לבעל השור אם היה זה ברשות או לא?!?

איכא דאמרי לפרש את החילוק:

אם הכניסן "ברשות" בעל החצר, הוא לא — אכילת השור הזר — שן ברשות הניזק,

ויש לומר: כגון שהיה השור של חרש שוטה וקטן שאינם בני תשלומין; אי נמי, אין הכי נמי, ויתבע הניזק מבעל החצר, ובעל החצר יתבע את השור.

1. א. נתבאר על פי רש"י; וב"חזון איש", הוכיח מזה שאין צריך שיהא קנוי לו לגמרי, אלא די

בפירוש ברכות פרק מי שמתו גבי תליסר מתיבתא, כגון משנת רבי ורבי חייה ולוי וקרנא וכו', והיינו דקרי הכא נזיקים דבי קרנא", שיטה ב"שיטה מקובצת".

10. הקשו התוספות: ילך ויתבע בעל החצר מבעל השור?!?

שואלת הגמרא: **לימא פליגא אדרב**, האם חלוק דין זה שאמר רבא על דינו של רב, **דאמר רב גבי מי שהכניס פירותיו שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית ומתה**, שהוא פטור, משום **דהויא לה שלא תאכל!**?

אמרי בני הישיבה: הכי השתא!?

התם — בדברי רב — שהוכנסו הפירות **שלא ברשות, לא קביל עליה** — בעל הפירות — **נטירותא** [שמירת] בהמתו של בעל הבית.

הכא — במעשה דרבא — שהכניסה האשה את הבצק **ברשות, קביל עליה** — האשה — **נטירותא של העז**.⁽³⁾

ומקשינן אהא דאמרינן, שכשהכניסה ברשות קיבלה היא עליה את שמירת ממונו של בעל הבית שלא יוזק ממה שהכניסה:

ומאי שנא מהאשה שנכנסה לטחון חטין אצל בעל הבית שלא ברשות, ואכלתן

איבא דאמרי: הא מני — ברייתא זו — **רבי טרפון היא, דאמר: משונה** (2) **קרן בחצר הניזק, נזק שלם משלם**, [שלא כקרן ברשות הרבים שאינה משלמת אלא חצי נזק בתמות].

והכי קאמר: אם נכנס השור שהוזק **ברשות** של בעל החצר, **הויא לה קרן בחצר הניזק** ומשום שהקנה בעל החצר מקום בחצירו לבעל השור שהוזק, **ומשלם בעל השור המזיק נזק שלם**.

ואם נכנס ששור שהוזק **שלא ברשות, הויא לה כמו קרן ברשות הרבים, ולא משלמא אלא חצי נזק בתמות**.

מעשה בהחיא איתתא דעלתה למיפא בהחוא ביתא, אתא ברחא דמרי דביתא, אכלה ללישא חביל, ומית, [מעשה באשה שהכניסה בצק לבית חברתה כדי לאפותו, ובא העז של בעל הבית ואכלה את הבצק, והתחממה העז כתוצאה מכך, ומתה], **חייבה רבא לשלומי דמי ברחא** [חייב רבא את בעלת הבצק לשלם את דמי העז].

בשאלה או בשכירות.

ומבואר מזה, שאין די במה שיש לו רשות להכניס את שורו לשם, ואילו למזיק אין רשות להכניס שורו לשם, אלא צריך שיקנה לו מקום בחצירו; וראה בגמרא בעמוד ב על משנתנו: **"היה אביו או בנו לתוכו משלם את הכופר"**, ובמה שיתבאר שם בהערות.

ב. הוסיף רש"י: **"וחצר השותפין דפטור בה על השן ועל הרגל, הני מילי משותף לחברה דחצר של שניהם, אבל שור מעלמא דאזיק לחד מינייהו, ובער בשדה אחר" קרינן ביה**.

2. פירש רש"י לעיל יד א ד"ה משונה קרן בחצר

הניזק: **"קרן תמה וכל תולדותיה, קרי "משונה"**, הואיל ושינו את וסתן שלא היו דרכן לכך".

3. בפשוטו, דברי רבא תמוהים, שהרי נידון זה אם זה שהכניס ברשות קיבל על עצמו את שמירת ממונו של בעל החצר שלא יוזק מממונו, נחלקו בו רבי זירא ורבא בתחילת הסוגיא, ורבא גופיה הוא שחלק על רבי זירא שסבר אליבא דחכמים שהוא מקבל על עצמו שמירה זו, ואם כן האיך אמר רבא כאן שהיא מקבלת על עצמה את שמירת העז של בעל הבית!?

ועוד צריך ביאור: הרי נתבאר לעיל, שאף אם בעל החצר קיבל עליו שמירת הדבר הנכנס, מכל

בהמתו של בעל הבית, פטור; ואם הוזקה, חייבת.

ומשמע: טעמא שלא ברשות אז חייבת האשה אם הוזקה בחיטיה בהמתו של בעל הבית, הא אם הכניסה ברשות, פטורה האשה, ואין אומרים: קיבלה האשה על עצמה את שמירת בהמתו של בעל הבית שלא תזק ממה שהכניסה! (4)

אמרי בני הישיבה: חילוק יש בין אשה המכניסה חיטים לטוחנם, לבין אשה המכנסת בצק לאפותו:

לטחון חטים: כיון דלא בעיא צניעותא מירי, לא בעי מסלקי מרוותא דחצר נפשיהו ועליה דידיה רמי נטירותא [כיון שאין היא צריכה מקום צנוע, נמצא שאין בעלי החצר צריכים להסתלק משם, ועליהם מוטלת שמירת בהמתם שלא תיזוק] —

אבל למופא, כיון דבעיא היא צניעותא,

מרוותא דחצר מסלקי נפשיהו, הלכך עלה ידיה רמיא נטירותא, [אבל כשנכנסת היא לאפות ומגלה זרועותיה, צריכה היא מקום צנוע, ונאלצים בעלי החצר להסתלק משם, ולכן מוטלת שמירת בהמתם עליה].

שנינו במשנה: הכנים שורו לחצר בעל הבית:

אמר רבא:

מי שהכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, וחפר בה השור בורות שיחין ומערות:

בעל השור חייב בנזקי חצר שהופסדה מחמת הבורות, ובעל חצר חייב בנזקי הבור שנכרה על ידי השור, אם הפקיר את רשותו.

ואף על גב דאמר מר: "כי יכרה איש בור", ולא שור בור — (5)

שקושיית הגמרא היתה משום דהוה סלקא דעתין, שאף באשה הבאה לטחון חיטים, צריכים בעלי החצר להתרחק משם, משום יחוד.

ב. קושיית הגמרא היא בדרך קל וחומר: אם לא קיבלה האשה שמירה שלא תזק בהמתו ואפילו על ידי החלקה, כל שכן שלא קיבלה עליה שמירה לענין שלא תוכל לומר "הוא לא תאכל".

5. א. התוספות והראשונים תמהו על לשון הגמרא: "ואף על גב וכו'", דמשמע: אילו היה הדין שאף כריית השור מחייבת, כי אז היה יותר ניחא לומר שבעל החצר חייב בנזקי הבור; וזה תמוה, שהרי אילו היה הדין כן היה מתחייב בעל השור בבורות אלו, ויותר סברא היא לומר שיפטור בעל החצר, אילו היה הדין כן, מאשר

מקום יכול הוא לומר: "הוא לא תאכל", ורק אם קיבל על עצמו שמירה גמורה, אז אינו יכול לומר: "הוא לא תאכל"; ואם כן הלוא אפילו לרבי זירא לא קיבל עצמו המכניס את שמירת ממונו של בעל הבית לגמרי, אלא שמירה שלא יזק ממנו, ואם כן, אפילו לרבי זירא יכול הוא לומר "הוא לא תאכל".

וכל זה מתיישב בדברי התוספות והרשב"א, שכתבו, שעיקר הסברא היא מה שאמרו בהמשך הענין, שכאשר האשה נכנסת לאפות, צריכים בעלי החצר להתרחק ממנה משום צניעות, ולכן יש לה אחריות על הבהמה של בעל הבית שלא תאכל, ראה בדבריהם מה שהכריחם לפרש כן.

4. א. ביארו התוספות והרשב"א, לפי שיטתם שעיקר סברת הגמרא היתה משום צניעות,

הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, והזיק את בעל הבית, או בעל הבית הזקן בו, כגון שנתקל בו, חייב בעל השור.

אבל אם רבץ השור, פטור.

ומשמע: שאם רבץ השור על כלים והזיקן, או שנתקל בו בעל הבית בשעת רביצה, הרי

הבא שבחצר שלו נכרו הבורות, כיון דאית ליה להאיך למלויה, ולא קא מלייה, כמאן דכרייה דמי, [היות ומוטל על בעל החצר לסתום את בורותיו ולא עשה כן, כאילו כרה אותם דמי], ולכן חייב הוא על נזקיהם! (6)

ועוד אמר רבא:

תקלה ברשות הרבים, כלומר: מה לי חופר בור ברשות הרבים, מה לי עושה רשות הרבים מסביב לבור, [ומיהו לשון רש"י: "דהא בור דידיה הוא" צ"ב].

ובתוספות לעיל כח ב ד"ה ה"מ כתבו: "והפקיר רשותו ולא בורו, כיון דשלו הוא חייב להסיר התקלה, כדאמרינן בפרק הפרה, דכיון דאית ליה למלויה ולא מלייה כמאן דכרייה דמי, אבל הפקיר רשותו ובורו דחפר בהיתר [כשהיתה החצר שלו] וגם השתא דהפקיר לאו בעל הבור הוא לא מחייב".

והנה בפשוטו ברש"י כאן מבואר לא כן, שהרי כתב דאית ליה למלויה מקמי דליפקריה, משמע שעכשיו הפקיר גם את הבור עצמו, ומכל מקום סובר רש"י שהוא חייב; אך לפי מה שנתבאר, אין להוכיח כן מלשון זו, אלא מעיקר דברי רש"י, שהחייב הוא מחמת שהפקיר, ואם כן מה לי הפקיר רשותו ובורו מה לי הפקיר רשותו ולא בורו, וראה "אמרי משה" סימן כט אות יג.

ב. כתב הראב"ד [הובא ב"שיטה מקובצת"]: "הכא כיון דאית ליה עליה דהיאך לאתיי עפרא וממליא, דהא בעל הבור שלים ליה לבעל החצר נזקי החפירה וכמאן דמלייה דמי, ובעל חצר דשבקיה ולא מלייה הוה ליה כאילו חפריה איהו, ומחייב, ודוקא כשהפקיר רשותו, וראה עוד בראב"ד שהובא בהערה לקמן גבי גללים, [וראה עוד בלשון הרשב"א].

וב"שיטה מקובצת" בבא מציעא ה א ד"ה

לפי האמת שאין בעל השור אחראי לבורות אלו!?

וביאר התוספות: דהכי קאמר: אף על גב דאמר מר איש בור ולא שור בור, והיה ראוי לפטור כל אדם בבור שכרה שור, כלומר: ומתוך כך היה לנו לפטור את בעל החצר, דהוה לן למידרש מפסוק זה, שלא יתחייב אדם בבור שכרה שור, זה אין סברא לדרוש כך, אלא כיון דעליה למלויה, כמאן דכרייה דמי; וכעין זה ברשב"א.

ב. עוד כתבו התוספות: "ונראה דאפילו אם חפרו אדם דבר חיובא הוא, חייב בעל החצר בנזקי בור ועליה דידיה למלויה, והחופר משלם בנזקי החצר, וצ"ע", וראה מה שצ"ע בגליון הש"ס לרבי עקיבא איגר.

6. א. כתב רש"י: "הכא כיון דאית ליה למלויה מקמי דליפקריה, דהא בור דידיה הוא, וכי אפקר בתר הכי נותן תקלה ברשות הרבים".

ולשונו צריך ביאור: שהרי מקמי דליפקריה כשהיתה הרשות שלו, לא היה לו למלאותם, שהרי ברשותו מותר שיהיו לו בורות חפורים, ומה הוא זה שכתב רש"י, שהיה לו למלאותם קודם שהפקיר רשותו!?

ובהכרח צריך לומר, שאין כוונת רש"י לומר שהיה לו למלאות לפני שהפקיר את חצירו, אלא כוונת רש"י היא, שלא היה לו להפקיר את רשותו מבלי למלאותם, וכמו שכתב רש"י בהמשך הדברים: "וכי אפקר בתר הכי, נותן

אלא לרב, דאמר [שם]: אינו חשוב "בור" עד דמפקר ליה, אבל אם לא אפקר ליה, אינו "בור" אלא "שור", מאי איכא למימר! ? שהרי אין לומר משום ש"בור" פטור על הכלים, כי היות ו"שור" הוא, למה לא יתחייב על הכלים.

אמרי בני הישיבה ליישב:

סתם גללים, אפקורי מפקר להו. (8)

ואמר עוד רבא:

נכנס אדם לחצר בעל הבית שלא ברשות, והזיק בידים את בעל הבית, או בעל הבית

בעל השור פטור, ותמהינן עלה: וכי אטו משום דרבין, פטור בעל השור! ?

אמר פירש רב פפא:

מאי "רבין": שהרבין השור גללים בחצירו של בעל הבית, ונטנפו בהם כליו של בעל הבית.

ומשום דהויא הגללים — בור של בעל השור, ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים. (7)

ומקשינן: הניחא לשמואל דאמר לעיל כח ב: כל תקלה בור הוא, ואף על גב שלא הפקירה, אם כן ניחא שפטור על הכלים.

7. כתב רש"י: "ודוקא כליו [שנטנפו בגללים פטור עליהם, משום בור הפטור על הכלים], אבל הוא עצמו [בעל החצר שהזיק בגללים], חייב [עליו] בעל השור, ולא פטרינן ליה משום "איש בור ולא שור בור" [אף שהגללים בור המה שנכרה על ידי השור; וגם על הכלים אינו פטור אלא משום ש"כלים" הם], דכל מידי דהווי דידיה [כל דבר שהוא שלן] בשעת נפילה, כגון גללים, וכגון שנפלה גמלו ולא העמידה [לעיל כח ב], מחייבין ליה [לבעליו], ואף על גב דאיהו לא כרייה אלא הגמל כרהו, כיון דבשעת נפילה דידיה הוא, ועליה לסלוקיה, כמאן דכרייה איהו דמי, ואף על גב דמפקר ליה בתר שעתא [לאחר זמן], וכדאמרינן: "סתם גללים אפקורי מפקר להו", ולא דמי לשוורו שחפר בור ברשות הרבים, דחפירה לאו דידיה הוא, ולדליל הנקשר ברגל התרנגול מאליו [לעיל יט ב] דליל לאו דידיה הוא."

8. הקשה הראב"ד [הובא ב"שיטה מקובצת"]: "ואי קשיא לך, הכי נמי [כמו בשור שחפר בור]

ו"ל תוספי, הביא בשם רבינו יונה, שכתב להוכיח מסוגייתנו, שהחופר בקרקע של חבירו אינו חייב למלאות את הבור, אלא משלם לו דמי היזק, ובעל החצר יסתום הבור; ולא פירש מהיכן למד כן.

וב"חזון איש" [ליקוטים הנדמ"ח כאן], הבין בדבריו, שאם היה מוטל על בעל השור למלאות את החפירות, כי אז היה חייב בעל השור; ויותר מזה כתב, שאפילו אם אינו חייב בעצמו למלאות את החפירה, אלא שחייב הוא בפדיון דמי מילוי החפירה, אף בכי האי גוונא יהא חייב בעל השור בנוקי הבור, וכוונת רבינו יונה היא, שעיקר חיובו הוא כשאר נזיקין.

ונמצא שבין לשיטת הראב"ד ובין לרבינו יונה, אם מוטל על בעל השור מילוי החפירות, זה סיבה לחיובו בנוקי הבור [ואף דדרשינן: "איש בור ולא שור בור"], אלא שלדעת הראב"ד הפוטר אותו מנזקי הבור הוא כמה ששילם לבעל החצר; ולדעת רבינו יונה, הפוטר אותו הוא משום שאין זה חיוב למלאות את הבורות, אלא חיוב כשאר נזיקין דעלמא.

הזק בו שנתקל בו, חייב הנכנס; ואם הזיקו בעל הבית בידיים, פטור בעל הבית, ומפרש לה ואזיל.

אמר רב פפא:

לא אמרן שאם הזיקו בעל הבית בידיים הרי הוא פטור, אלא דלא הוה ידע ביה [לא היה יודע בעל הבית שיש אדם בחצירו, והזיקו], אבל אם הוה ידע ביה, והזיקו בעל הבית, חייב בעל הבית.⁽⁹⁾

ומפרשינן: מאי טעמא חייב בעל הבית כשידע ביה, ואף שנכנס שלא ברשות?

משום דאמר ליה הנכנס לבעל הבית: נחי דאית לך רשותא לאפוקי, לאזוקי לית לך רשותא, [אף שהרשות בידך להוציאני מחצירך, אין לך רשות להזיקני].

ואזדו רבא ורב פפא — שפטרו את בעל הבית כשהזיק בידיים כשלא ידע בהימצאותו בחצר — לטעמייהו [לשיטתם]!

דאמר רבא, ואיתמא רב פפא:

שניהם [שני אנשים] שהיו במקום אחד ב-ממ-ב ברשות, או שהיו שניהם במקום אחד שלא ברשות:⁽¹⁾

אם הזיקו זה את זה בידיים, ואפילו שלא במתכוון, חייבין; אבל אם הזיקו זה בזה [שנתקלו האחד ברעהו], פטורין.

ומשמע: טעמא דפטרינן להו כשהזיקו בידיים דשניהם ברשות או שניהם שלא ברשות, אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות, זה דברשות, פטור אם הזיק לחבירו שלא

חצר חייב, דעליה דידיה רמיא מילתא למלווי, [וכי אמרינן ולא שור בור, כגון שור שחפר ברשות הרבים, שיש לו רשות להלך, אבל חצר חבירו שלא ברשות חבירו הוא, ועליה דידיה רמיא לסלוקיה דלא ליתזק ביה בעל חצר], וראה עוד בהערה 6 בשם הראב"ד ורבינו יונה.

9. בתוספות בסנהדרין עו ב ד"ה רוצח, הוכיחו מכאן שיש עניני אונס שאפילו אדם המזיק פטור בהם, [ודין אדם המזיק באונס נתבאר בארוכה בתוספות לעיל כז ב], וכן כתבו ראשונים אחרים להוכיח מכאן, ראה "ספר המפתח".

1. א. פירש רש"י: ד"ברשות" היינו, כגון ברשות הרבים, או בחצר השותפין, או שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס; ו"שלא ברשות", היינו כגון שהיו רצים ברשות הרבים; והתוספות פירשו באופן אחר.

נימא דעל בעל החצר רמיא מילתא לסלוקי ולנקות חצירו, [וב"קובץ ביאורים" אות לד כתב עליו שלא הבין את קושייתו, שהרי גבי שור שחפר בור בחצר חבירו, הרי ממונו של בעל החצר הזיק, אבל הכא גלליו של בעל השור הם שהזיקו, ואף שהפקירם, מכל מקום זה אינו רוצה לזכות בהם, מכל שכן מבעל השור שמפקירם!].

ותירץ הראב"ד [המוסגר, הוא במקור שב"שיטה מקובצת"]: "לא היא, דהתם בתר דשלים ליה בעל השור נזקי חצר, והפקיר זה את רשותו עד שלא מילאהו ובאו אחרים והזיקו, דאמרינן כיון דשלים ליה האיך נזקי חצירו ואיהו בתר הכי הפקיר רשותו חייב דכמאן דכרייה הוא דמי, אבל הכא לא משלם ליה נזקי חצר, דהא לית ביה נזק חצר כלל [הילכך הוה ליה בור], ואי נמי אית בה נזק חצר, כל אימת דלא שלים ליה נזקי חצר [בורו הוא], ואם איתזק ביה בעל